

Pákolitz István: Tűzbenéző

Még az ötvenes évek második felében lehetett: a véletlen úgy hozta, hogy egy kis sárgafedelű, tenyérnyinél alig valamivel nagyobb verseskötet került a kezembe. Címe is összhangban volt a könyvfedél őszi hangulatokat, újborok ízét, dunántúli tájak őszi színeit sugalló küllemével: a *Szüret*, mint később megtudtam, Pákolitz István első önálló verseskötete volt. Meglepetéssel vegyes örömmel lapozgattam a könyvecskét, benne környezetemre, legsajátosabb világomra ismerhettem. Ilyen telt, feszes strófákra emlékszem ma is belőle:

Fuvarozó szél hajkurássza	az omló hígáruany verőfényt
a reggeli ködöt,	nyeli a hús homok;
küllőre tapad foszló tánca;	a tőkék kibuggyanó tőgyén
rekedt szekér dőcög,	friss-habos must csorog;

(*Szüret*)

A nagy mesterségbeli tudással megírt versek egy sajátos, szuverén költői világot rajzoltak ki előttem. Kiforrott, letisztult hangú líra volt már a kezdetén Pákolitzé. Ezután sorra megszereztem megjelenésük sorrendjében a rokonnak érzett költő többi verseskötetét is: a *Fény és árnyék*-ot, az *Esti dal*-t, a *Messzenéző*-t, az *Ami lehet*-et, a *Zöldarany*-t, a *Koronák*-at és válogatott verseinek gyűjteményét, a *Jel*-t, hogy csak a régebbieket említsem.

1962-ben Pécsre kerülvén azután megismerhettem személyesen is az olvasott versek szerzőjét, amikor első verseimet vittem a Jelenkor szerkesztőségébe. Pákolitz István annakidején a Jelenkor szerkesztője volt, főként a verseket gondozta. Szeretettel foglalkozott a fiatal szerzőkkel, szigorú, ugyanakkor emberséges szerkesztő volt. Remek érzékkel választotta ki a közlésre szánt írásokat, tudott örülni egy-egy sikerült versnek, a gyengébbeket vagy egészen rosszakat pedig szelíden, de határozottan, véleményét sosem titkolva adta vissza. Hogy a Jelenkort azóta a legkarakteresebb, legkorszerűbb vidéki irodalmi folyóiratok közt tarthatjuk számon, az Tüskés Tibor, Szederkényi Ervin, Csorba Győző mellett nagyrészt az ő érdeme is.

Pákolitz István új kötete, a *Tűzbenéző*, az 1981-ben megjelent *Kikerics* óta írt verseinek füzérét nyújtja. Változott-e azóta lényegében a költő hangja? Lényegében azt mondhatjuk: nem, költészetének tematikája alig módosult, talán inkább formai eszköztára gazdagodott, úgy mondhatnánk, hogy látványos megújulás helyett alig észrevehető változatokat, fokozatokat, módosulásokat mutat fel ez a líra. Új kötetében is, mint az eddigiekben — ahogy azt korábban Tüskés Tibor megállapította a költő egyik fő karaktervonásaként — jellemzője az állandóság, „a kezdetekhez való hűség”, az ifjúság eszményeihez való ragaszkodás. E kötet verseiben is a valóság keltette benyomások visszadáására törekszik, közvetlen élményszerűsége. Továbbra is vállalja a hagyományos jelzót, ami a rím, a kötött forma, az érthetőség vállalását jelenti egyben, bár a prózavers különböző változatai sem idegenek tőle. Nagy stílári biztonssággal szerkeszt, a „lényegét formáló fegyelem” híve. A különböző divatok nem befolyásolták különösebben líráját, noha világirodalmi tájékozott-

sága széleskörű s szemmel tartja az újabb törekvéseket. Annyit mindenesetre észlelhetünk, hogy a „költőietlen” elemeket is hallatlan magátólértetődőséggel építi verseibe s fanyar, ironikus hangszerelése bizonyos típusú verseiben viszszaul némely koráramlatokra, de úgy tetszik, mindez inkább a költő alkati jellemzőiből fakad. A költő továbbra is az élményszerűség és a gondolati tartalom szintézisére törekszik, méltón lírája eddigi legpregnansabb darabjaihoz.

Új könyve első ciklusában, a *Fészeksor*-ban a költő gyermekkori emlékeket idéz fel, a paksi kőműves, majd harangozó fiának jellegzetes, máig nyomot hagyó élményei bomlanak ki előttünk életképszerűen: látjuk a leverésre szánt fecskefészkek miatt „vilgnagy bögésbe” kezdett kisfiút, aki a mama helyett felvállalja a takarítás gondját, „hogy jövő tavaszra szertesét csivogják (a surranó villásfarkú füsti-népek:) reményt dajkál újra a megmaradt fészkek” (*Fészeksor*), majd harangkötélen himbálódzó gyerektársai közt látjuk, amint „vad főjhők elejbe” harangoznak. (*Harangkötélen*). Megeleveníti gyermekkora sajátos figuráit, a „félvak Orgonanyomó Fráncit”, amint „taposta a fapedál-fújtatót”, míg „párát lehelő ajkunkról mennybeszállt / Jézuska-váró adventi dallamunk: / *Harmatozzatok égi magasok*”. (*Roráté*) Látjuk Sztrelenka Janó bácsit, aki „Nagybiccsétől a tolnai dombokig (utcahosszat kántálta) / derék mestersége mottóját: / *volomi esinyájja drottóznji*. (*Múlt idő*) A német nyelvű házilecke villanyt felkapcsoló gyermeket ábrázoló illusztrációjával a petróleumlámpás szegénységet ellentételezi a költő a papa szavával: „*spórúni kó srófújjad éggy kiesikét léjjebb*.” (*Lámpa*) Az iménti idézetekből is kitetszik talán Pákolitz olykor kesernyés, de mindig finom, eredeti humora, együttérző szimpátiája, ahogy a figurákat, jelenségeket szemrevételezi.

Az öregedés gondoljai, önvizsgálatra, számvetésre készítő élményei, a múlt idővel való viaskodás kap hangot a könyv *Botozgató* című ciklusában. A cikluscimadó versben pl. ekképp vetíti egymásra gyerekkor, ifjúság és öregkor időrétegeit: „mert a hajdanvolt jámbor / ipse; akár a kámfor- / morog az agg magába / hogy ingyér se találja / elszámál vagy hatszázig / míg hazatotyorászik / alig búvik az ágyba / máris horkol javába / álmában egy pötty kölök / hódunyhában *hömbölög*”.

A költői érzékenység a környező világ neszeiből szűri ki magának az idegeket elzsongító muzsikát, melyben elvegyül a gyerekkori öregharang föltámadás-körmeneti dallama a kamaszos várakozás kalandokra hívó kürtjelével, a hadifogolynémaságban lamentáló tücsöknépség zsongító litániájával, az üdülővároskán átvágtató vizeses orgonazugás-morajával. (*Muzsika*) A szorongásos éjszakákat bizakodó hangulatú hajnalok váltják, amikor „már mosolyra is futja: / takarodót fúj / átkozott éjszakád lidércraja.” (*Álmatlanul*) Hangot kap a versekben a házastársak egymást-vigyázó féltése, amint „Kölcsönösen számon tartják / a köhintések árnyalatait, / a nyugtalanító forgolódásokat, / az álmatlan sóhaj-rebbenéseket” (*Gyanakodva*).

Égész életével, sorsával vet számot a költő a *Völgymenet* vallomásos, emlékező strófaiban:

Hol van már a handabandás
Ifjú-gögös Kihaénem
Karnyújtásnyi távolságra
Hittem híres öröklétem

Kis Hübeleszentbalázsból
Lettem naiv Bolondistók
Esztendeim faggatóznak
Sáfár számolj el hogy is volt

A könyv *Keseredés* című, következő ciklusa epigrammatikus tömörségű miniatűrökkel indul. (*Anzix*) Egészében idézem a költő dialektikus látásmódjára, a jelenségeket ironikusan szemrevételező életszemléletére a *Dilemma* című kis remeket:

Gazdája agyusztálja, ahol éri,
de szobormozdulatlan áll az öszvér.
Eldöntendő, hogy végül is mit példáz:
bölcstürelmet vagy buta makacsságot.

Bibliai jelenetek következnek ezután, árnyalatokra-érzékeny beleélőkész-
séggel, érzékletesen idézve meg szereplőiket: Dávid királyt és Betsabét (*Bet-
szabé*), a Holofereszt elveszejtő szépséges Juditot (*Judit*). Utóbbi a történet
kapcsán tett szentenciózus megállapítással zárul: „az is győzhet, aki esélyte-
len.”, a témát általánosítva korunk emberi viszonylataira is. *Lapszél* című köl-
teménye a kitelepítések időszakának kálváriáit rögzíti tanulságul az utódok-
nak. A magát német anyanyelvű magyarnak valló ifjabb Schönecker Jakab és
famiájaja sorsa példázatszerű: előbb szájtépő volksbundista szomszédaival gyűlt
meg a baja, majd negyvenötben — teljesen érthetetlenül — „fölkerült a kite-
lepítendő listájára / Ponciustól Pilátusig szaladgált / míg nagynehezen itthon
maradhatott”.

Korunk emberének fenyegetettsége a költőt sem hagyja érzéketlenül. A
feketerigó és a hoppon maradt vérszomjas macska esete kapcsán figyelmeztet:
„Holnap / másként is történhet. / Félelmetesen nyugtalanít / a véget nem érő
fenyegetettség.” (*Fenyegetettség*) Ironikus önarcképet rajzol magáról a költő
Shakespeare Zuboly mesterének alteregójaként. (*Keseredés*) A kötet címadó
verse, a *Tűzbenéző* — egyetlen hatalmas asszociációfolyamként — az egész
emberi történelmet idézi meg az emberiségre jót, rosszat egyaránt bőségesen
hozó elemi erő megjelenítésével. A költemény reménykedő végakkordja: „Hogy
mégse zúdul ránk a tűzpokol.”

A kertészkedő, gyümölcsfaival bibelődő költőt állítja elénk a *Cseresnye-
virág* című ciklus. Akár ha az öreg Arany őszikéit olvasnánk. Mióta kertész-
kedő emberré vált, fokozottabban „reszket az érlelő aranynapsütésért / jobban
félti a félténivaló gyönyörűséges virágpompát: / el ne vetéljenek / az ígéretet
hordozó meggyfamenyecskék!” (*Jobban*) A tizenegy évi veszteglés után neki-
veselkedő almafa láttán a költő reménykedve veti papírra:

Megnőtt szívemben a bizodalom
almafámról nem kell lemondanom

Túljutottunk a dolog nehezén
a többi: gondosság és jóremény
(*Túljutottunk*)

Hangot ad az unokavárás készülődésének, örömének. (*Várakozás*) Új él-
ményekkel telíti líráját a cseperedő kised, aki „Repeső-beszédes pillongásá-
val / idejekorán keresség / valami biztos fogódzót / bizonytalanságokkal beár-
nyékolt / rettegésteli világunkban.”

A könyv utolsó, *Csillagvédjegy* című ciklusa irodalmi, zenei életünk nagy-
jait idézi meg, emléket állít a magyar kultúra kiemelkedő munkásainak. Fino-
man mértéktartó archaizálással írja meg Balassi megíratlan versét a *Valedicit*
című költeményben. Ízelítőül íme, egy szép, tömör strófája:

Strigonium alatt
Lelöm halálomat.
Sebeimből vér csorog.
Erőm elhagy lassan
S a messzi magasban
Holló-csapat kavarog,
Vér-mocskomban forgó
Láb nélküli torzó,
Nyomorútan pusztulok.

Balassi után József Attila, Bartók, Kodály, Illyés, Simon István emlékének hódol egy-egy szép, érzelem- és gondolatgazdag költeménnyel, melyek az őket létrehívó alkalom esetlegességén túl Pákolitz eszmei kötődéseit, emberi-költői rokonszenvéit teszik szemléletesen kézzelfoghatóvá. Pergő leoninusaival, ősi hangsúlyos rigmusaival bravúrosan sikerült a *Weöres-emlékkönyvbe* alcímű *Bukolika*, Pákolitz mély derűjének, humorának, játékos kedvének talán legkifejezőbb, legfrappánsabb megnyilvánulása:

Nem haloványul a monda: a makk-ropogászati konda
 Klasszikusan rőfögött Csöngé viránya fölött.
 Gyürkőzék is a pásztor, a szöcske kamasz-jokulátor,
 Glancolván az eszét, kotla picinke mesét.
 Turcsi pofával a vártán áll a mangalic-ártány,
 Majd fölsírt em(e)se: ringat-e vajh e mese?

A költemény második részében a nevezetes első Weöres-kötet kinyomtatásának körülményeit vonja be a legendák aurájával:

Kiskondásnak nagy a gondja:	Megehedd: nem bolondgomba
Hol van olyan frankó nyomda	Akad t nyomda nyomta nyomba
Mely a könyvét azonnyomba	Megvan a könyv meg a sonka
Egy disznóért ki s kinyomja	Ereklyeként őrzött csontja

A könyv olvasója azzal a reménnyel teszi le végül a *Tűzbenéző*-t, hogy a már eddig is jelentős életművet magáénak tudó költőnk máig friss, eleven hangja továbbra sem apad el, s rövidesen új meglepetéseket tartogat költésze-
 te híveinek.

KERÉK IMRE

